

Наукові інтереси: історія української літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Богдана Ковалюк

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

ЧОЛОВІЧЕ Й ЖІНОЧЕ НАЧАЛО В РОМАННІЙ ПРОЗІ В. МАСТЕРОВОЇ

«Правда – ось вища сутність творчості Валентини Мастерової...» – так свого часу висловився Юрій Мушкетик у передмові до роману «Смарагд» [2, с. 5]. Ця особливість червоною ниткою пронизує усю творчість письменниці. Можливо, саме тому її часто порівнюють з Олесем Гончарем, Павло Загребельним, Григорієм та Григором Тютюнниками, герої яких теж мали «золото душі», що не тьмяніє від фальші часу, а найголовніше – від людської неправди.

Валентина Мастерова – переможниця літературних конкурсів, автор кількох романів, повістей, оповідань. Її творчість – феномен, у якому відображено нові мотиви, образи, проблеми, які дає їй життя простого українського народу, але це не «заїжджені» теми, а ті, які болять та замовчуються.

Не заважаючи на популярність текстів Валентини Мастерової, її романістика перебуває, на наш погляд, на стадії початкових літературних досліджень. Тексти Валентини Мастерової досліджували С. Божко, О. Сизоненко, О. Сопронюк, М. Ткач та ін. Недостатність аналізу сучасних тем авторки й пояснює **актуальність** дослідження. Ще одна особливість текстів авторки вибрала мету нашого дослідження: охарактеризувати та порівняти головних героїв романів «Суча дочка» Олени та Данила (Данька) – головного героя роману «Смарагд», долі яких, на перший погляд, різні.

У передмові до роману «Суча дочка» О. Сизоненко пише: «життя власноруч нагородило талановиту письменницю таким рідкісним, таким «закрученим» і дивовижним сюжетом» [3, с. 5]. Але в романі вбачаємо не тільки трагізм нещасної жінки, але й утвердження жіночої сили, перемогу у боротьбі із враженим хибними духовними цінностями суспільством права на володіння власним життям.

Коли найкраща подруга кидає немовля, глибинний материнський інстинкт спонукає Олену усиновити його. З появою дитяти батьківська хата, «...*яка дихає з усіх кутків материнським теплом...*» [3, с. 11], асоціюється з внутрішньою чистотою, цнотливістю змінюється на усамітнене життя серед людей («... *часом не могла осягнути, що відбувається з нею... Годувала дитину, купала, прала пелюшки. Але все тільки тому, що так треба робити... докоряла собі, що забрала, і ненавиділа Любу...*») [3, с. 32]. Дівчина постійно відчувала провину перед батьками, особливо перед матір'ю, якій боліла «*ганьба, що увійшла у їхній дім разом із дитиною*» [3, с. 55]. Олені вдалося перебороти себе, суспільні стереотипи. Своєю працею вона здобувала повагу, а деколи навіть зневагу односельців.

Здавалося, поява Володимира в її житті має усе змінити. Закоханість у житті («*вона мріяла про таку любов*») [3, с. 82] змінив її будні, він називав кохану «*польовою царівною*», «*вона ні про що не думала, була настільки щасливою, що аж лякалася свого щастя*» [3, с. 92]. У душі дівчини буяла гармонія злиття воедино з містом, але її порушила нова обраниця, коханка-журналістка, яка зруйнувала молоду сім'ю. Він зневажив кохання Олени та надав перевагу новим почуттям та обіцяному батьками матеріальному благополуччю. Тепер вже дружина здавалася йому «*надто приземленою, зі своїми невдачами, чужою дитиною, наївним бажанням бачити світ іншим, ніж тим, яким він був насправді*» [3, с. 107]. У

цей момент вона шукає прихисток у чужому селі, ще в довоснній хаті баби-партизанки Степаниди.

Чому ж знахарка стала для неї рідною? Можливо тому, що цілителька дає їй шанс бути почутою та зрозумілою, а також мудрі поради: «...не прислухайся до людського поговору...», «якщо до чогось прийшла чи вистраждала, то й не думай, що всі тебе зрозуміють чи оцінять» [3, с. 155], що є актуальними й сьогодні.

Авторка пише: «Конкретні люди й цілий народ стають заручниками якогось недоумкуватого лідера, якому бракує елементарного відчуття власної нікчемності, через що летять у прірву роки й десятиліття розвитку держави або ж маленького села, безхарактерного, заляканого війнами, голодом, злидненным життям» [3, с. 97], а жінка-героїня приречена на конфлікт з таким руйнівним соціальним середовищем, вона потребує визнання власної ідентичності, через що і змушена стати сильною, розуміти себе як «інакшу», працювати на землі. Тільки це стає важливою умовою повернення Олени до себе справжньої, набуттям її життя нового сенсу.

Не зважаючи на всі перипетії, головна героїня залишається прикладом цілісності й справжньої жіночності, людяності, бо хоча й настраждалася, але залишилася людиною, яка «має душу в порядку» [3, с. 191]. Дівчина, а тепер уже жінка, яка бореться з відчуттям самотності та збереженні духовного жіночого начала, все ж знайшла сенс свого життя – її діти.

Головний герой роману «Смарагд» Данило (Данько) ще ж перших сторінок тексту (дитинство хлопчика) знаходиться в пошуку себе, життєвого сенсу. Хлопець змалечку мав скалічену долю (тато взяв собі молоду циганку, а коли вона народила йому двох синочків, привів нову дружину; для нього було соромом те, що його діти циганчата, хоча його мама теж стара циганка Маріуца, тому діти й не знали своєї матері Ізабелли, і не могли зрозуміти такої байдужості мачухи Марти, яку називали мамою).

Через усю сюжетну канву бачимо конфлікт двох світобачень: дитячого, наповненого уявою, захопленням красою персоніфікованої природи, пошуком довірливо-чистої любові (представлено спочатку маленьким Даньком, а потім хлопчиком Сашком), та дорослого, що руйнує гармонію довіри, вбиває паростки любові, демонструє диктат сили і пристосуванства, розхилюючи систему загальнолюдських цінностей.

Авторка звертає увагу на суспільно-політичний канон людини ХХ століття – значення партії у житті родини («...удома взяв нагайку – вона, як і на хуторі, служила Григорію, хоча й не лежала тепер під портретом Леніна, а висіла на кухні») [2, с. 27]. У долі хлопця і його брата бачимо приреченість. По закінченні 8 класу Данька відправляють до родичів у Рахів, де його хочуть одружити на «засиділій у дівках» дівчині: *«Намагався не згадувати Софію, запаморочену гашишем ніч, а коли згадував, відчував сором і незрозумілу провину. Перед ким – не знав, але не перед Софією»* [2, с. 42]. Потім батько, знаючи про синове небажання вчитися, відправляє його на навчання до старшого брата Юрка на ветеринара. Хлопці в місті були зовсім чужими, усі насміхалися з їхніх рваних туфель, засмальцьованих штанів, Данько займався ворожбою. У справжнє кохання він не вірив, навіть відштовхнув від себе дівчину Маргариту, яка його кохала: *«Заспокойся, Маргаритко. Ти найкраща з усіх дівчат на нашому курсі. Повір, у тебе попереду велика любов. Справжня. А мені прости... Хотів щось іще відчутти, ніж звичайне співчуття, але все в ньому ніби вмерло ...»* [2, с. 71]. Але й там вільній та гордій душі було тісно: *«Одного разу на практичних заняттях помітила у хлопця на шиї маленького хрестика. Ніхто на курсі хрестиків не носив, бо всі були комсомольцями», після чого юнак відштовхнув директорку, що та впала»* [2, с. 74]. І знову батько вирішив долю сина, хоча йому й не було років, його забрали в армію і незабаром відправили в саме пекло, в Афган: *«Напівфеодальний*

Афганістан лежав за тисячі кілометрів від його Батьківщини, і він не міг зрозуміти, кого і що повинен захищати в цій країні. Не просто захищати – убивати афганців на їхній землі» [2, с. 82]. Там же хлопця було скалічено.

І ось після повернення додому він нарешті, спалахнув першим коханням до Мирослави, але, фізично скалічений Афганістаном, не хоче зв'язувати своєю безпомічністю сільської красуні: *«відчув, що зараз упаде, отут, на очах усієї молоді й Мирослави. Легенько відштовхнув дівчину і, зіпнвши зуби, пішов понід стіною до дверей» [2, с. 128],* тому свідомо відштовхує її, глибоко тамуючи почуття.

Хлопець вирішує піти у священники, але і тут він бачить повно перешкод. Йому здавалося, що церква його врятує, він бачив себе у спілкуванні з Богом, допомозі ближньому, але зіткнувся із суворою реальністю, ченці Лаври годували його обіцянками про постриг, але зневажали, бо бідний, він вирішив піти до старовірів, де його прийняли і *«коли прочитали молитву на одягання підрясника, замість імені Данило прозвучало – Смарагд» [2, с. 167].* Він хотів бути ченцем, здійснити мрію йому допоміг Агапіт і він же дав йому наймення Варфоломій. Здається, усе стало реальністю і йому має бути легко з Богом. Та навіть у селі, де він був шанованим священником, його цікавила людина, її доля, усю свою пенсію чоловік віддавав місцевому люду, хотів, щоб діти мали школу, уся церква общини – це був отець Варфоломій, він вишивав рушники, а також нарешті здійснив дитячу мрію – вишив, задуману в дитинстві, картину маків. Найбільше він опікувався хлопчиком Сашком, в якому, напевно, бачив себе (хлопець теж був сиротою, матері непотрібний, а бабуся старенька ледь зводила кінці з кінцями).

Той, до кого йшов Данько, кинув йому новий виклик, у школу вчителькою прийшла Мирослава, і хоч як він не

стримував своє кохання, але «душа шукала любові...» і знайшла її.

Данило постійно боровся з новими викликами, але все ж його серце взяло верх, вже після батькової смерті він простив його, помирився з мачухою та шкодував за роками, які не повернеш. Найбільш шкода йому було брата Юру, в якого дружина, діти, а після батькових «експериментів»: *«Чорнобиль? Коли ти там був? – Тоді й був. У тебе, братику, афганська земля горіла під ногами, а в мене плавилася рідна»* [2, с. 276] він теж втратив здоров'я.

Отже, не має сенсу ділити героїв Валентини Мастерової за гендерними ознаками, вона показала, що під натиском суспільства, кожен може впасти, а встануть – лише одиниці. Провівши, Олену та Даня-Данила-Варфоломія через чистилище земного життя, письменниця безмежно вірить у їхні безсмертні душі, у воскресіння з попелу народу, який, за Франком, «замучений, розбитий, як паралітик той на роздорожжю». Адже наші герої – узагальнений образ українців, тому вражає їх сила та мужність, мрія знайти сенс цього нелегкого життя.

Література

1. Владимірова В. Художньо-психологічна концепція жіночності в романі Валентини Мастерової «Суча дочка» // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2016. Вип. 25(1). С. 13–15. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_25%281%29__5
2. Мастерова В. *Смарагд* : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 288 с.
3. Мастерова В. *Суча дочка* : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 240 с.
4. Царук А. Богошукацтво як дорога до себе // *Літературний Чернігів*. 2019. № 2 (86). С. 163–169. URL : <https://cutt.ly/5yxsNDV>

Ковалюк Богдана – здобувач СВО магістр факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: сучасна жіноча проза.

Анастасія Яхно

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Віннічук А. П.

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБІРКИ «ПАРАСОЛЯ НА КОЖЕН ДОЩ» ЛЮДМИЛИ ТАРНАШИНСЬКОЇ

Вихід у світ збірки «Парасоля на кожен дощ» (2008) став знаковим явищем для сучасної української літератури, оскільки нею Л. Тарнашинська – український літературознавець, критик, прозаїк, поетка – заявила про себе як про талановиту письменницю в жанрі малої прози, в якій вивисує духовні й психологічні проблеми над усіма іншими. Причину їхнього виникнення авторка вбачає в суперечливому людському характері, який визначають стрижневі опозиції *свідоме / підсвідоме, раціональне / чуттєве*. При цьому мисткиня особливо уважна саме до чуттєвої сфери, котру скрупульозно досліджує завдяки вдало обраній формі внутрішнього діалогу й самоаналізу. Спостережено, що Людмила Тарнашинська розкриває внутрішній світ людини, її психологічний стан на тлі побутових та сімейних протиріч, позаяк в умовах рутини люди найчастіше вдягають на себе різні маски, відтак втрачають свою індивідуальність.

Метою наукової розвідки є розкрити жанрові особливості новел збірки «Парасоля на кожен дощ» Л. Тарнашинської.

Визначальними жанровими ознаками новел Л. Тарнашинської є: невеликий обсяг; лаконізм; стислість; змістова концентрація; сюжетний динамізм; мінімальна кількість авторських характеристик; присутність